

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСІВ

КОЛІСНИК ІВАН ПЕТРОВИЧ

**ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ
РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
(НА ПРИКЛАДІ, ПАТ «ТЕРА»)**

Спеціальність 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Автореферат
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Тернопіль – 2019 р.

Дипломною роботою за освітнім ступенем «магістр» є рукопис

Робота виконана на кафедрі економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Науковий керівник: кандидат економічних наук
Химич Ірина Григорівна,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент
Кіляр Олександра Романівна,
доцент кафедри бухгалтерського
обліку та аудиту,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

Захист відбудеться 27 грудня 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні
екзаменаційної комісії № 60 у Тернопільському національному технічному
університеті імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул.
Білогірська, 2, навчальний корпус № 10, ауд. 130.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що управління ризиками присутнє в будь-якій діяльності та в будь-якій сфері життя. Взагалі, варто усвідомити, що без ризиків не було б розвитку. Саме існування та наявність певних видів ризиків спонукають творити нове в супереч, так би мовити, певній протидії, яка якраз і виступає певним рушієм та мотивом до створення чогось кардинального та суттєвого новітнього.

Наявність ризиків в сфері підприємницької діяльності підштовхує створювати нові умови ведення бізнесу, застосовувати сучасні методи організації та управління, виготовляти нові види продукції та послуг, а також забезпечувати їхні нові якісні характеристики та властивості, займати нові ринкові сегменти, здійснювати «здорову» конкуренцію за споживача своїх продукції та послуг, створювати нові рекламні продукти тощо.

Тобто, варто наголосити, що існування підприємницьких ризиків зумовлює розвиток конкурентної боротьби за становлення самого підприємства як такого, а також сприяє його розвитку та формуванню як одного з лідерів на ринку товарів та послуг.

Теоретико-практичні особливості щодо сутності понять «ризик» та «конкурентоспроможність», а також аспекти щодо здійснення управління ризиками на підприємстві, оцінки та забезпечення конкурентоспроможності підприємства висвітлювали в своїх працях такі вчені-науковці як: Бабина О.Є., Волинець І., Кабаченко Д.В., Корж Н.В., Лагунова І.А., Литюга В.Ю., Николук О.М., Посохов І.М., Семенова К.Д., Тимошик Н.С., Химич І.Г., Черчик Л.М., Швець Ю.О. та інші.

Мета дослідження – теоретико-практичне представлення та обґрунтування основних напрямів управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Основні завдання дослідження:

1. Висвітлення теоретично-практичних особливостей щодо управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності.
2. Здійснення фінансової оцінки ефективності забезпечення виробничо-господарського стану ПАТ «Тера».
3. Проведення оцінки стану платоспроможності ПАТ «Тера».
4. Оцінка стану прибутковості підприємства ПАТ «Тера».
5. Представлення основних напрямів щодо управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності.
6. Оцінювання наявності ризиків щодо платоспроможності ПАТ «Тера» на основі моделі Конона та Гольдера.
7. Оцінювання стану фінансової стійкості ПАТ «Тера» на основі скоринг-моделі.

Об'єкт дослідження – здійснення загальної фінансової оцінки ефективності забезпечення виробничо-господарського стану ПАТ «Тера».

Предмет дослідження – механізм забезпечення ефективності управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Методи дослідження: історико-логічний; теоретико-економічний; аналіз економічних явищ; аналізу та синтезу; деталізації; фінансовий аналіз; статистичний аналіз; порівняльний; аналітичний; формалізації; причинно-наслідковий; фінансово-економічного моделювання тощо.

Інформаційна база дослідження: праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, матеріали спеціалізованої періодичної преси, навчальні підручники, монографії, нормативно-правові матеріали, а також дані Державної служби статистики України та річна фінансова звітність ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження полягають в наступному:

удосконалено:

- при обґрунтуванні рівня платоспроможності досліджуваного підприємства здійснено оцінювання наявності ризиків на основі моделі Конона та Гольдера, яка показує ступінь можливості її втрати на основі виявлення певних ризиків, що відображаються в отриманих результатах фінансових показників;

- при дослідженні стану фінансової стійкості досліджуваного підприємства застосовано скоринг-модель, яка відображає її стан на основі рівня платоспроможності через оцінку таких показників як: рентабельність активів; поточна ліквідність; фінансова незалежність.

Практичне значення результатів дослідження. Розвиток теорії та практики досліджуваної проблеми дає змогу вирішувати питання стосовно розробки конкретних рекомендацій, спрямованих як на оптимізацію, так і на вдосконалення діяльності вітчизняних підприємств.

Апробація результатів роботи та публікації. Основні положення та висновки даного дослідження доповідались та обговорювались на: Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки (м. Луцьк, 28 листопада 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, менеджменту, фінансів та права: збірник тез доповідей» (м. Полтава, 26 січня 2019 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (м. Тернопіль, 5 квітня 2019 р.).

Структура та обсяг дослідження. Робота складається зі вступу, шести розділів, загальних висновків; містить 104 сторінки тексту, 16 рисунків, 3 таблиці, 26 додатків. Бібліографія включає 50 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У Вступі розкрито актуальність теми дослідження, визначено мету та основні завдання, предмет та об'єкт дослідження, описано методи та інформаційну базу дослідження, а також представлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У розділі 1 «Теоретично-практичні особливості управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності» висвітлено можливості здійснення управління ризиками в сучасних економічних умовах діяльності підприємств, представлено особливості процесу управління ризиками як способу мінімізації їх негативного впливу в діяльності підприємств, а також тенденції забезпечення формування та розвитку конкурентного середовища для сучасних підприємств.

Визначено, що саме економічна нестабільність, зростання потенційних конкурентів, наявність товарів-замінників та багато інших аспектів вимагають від українських підприємств саморозвитку на основі різноманітних новітніх стратегій, інноваційних розробок тощо, що в свою чергу і формує власну конкурентоспроможність, яка в кінцевому підсумку сприятиме їхньому ефективному розвитку та виходу на нові ринкові сегменти.

Досліджено, що будь-яка фінансова діяльність підприємства в усіх її проявах пов'язана з різноманітними ризиками, вплив яких на результати його господарської діяльності є варіативним. Адже, ризик – можливість невідповідності реально отриманих результатів реалізованого рішення поставленим завданням. Невизначеність зовнішнього середовища обумовлена тим, що залежить від множини змінних, поведінку яких не завжди можна точно передбачити (пропозиції на товари, кошти, фактори виробництва, багатоваріантність сфер використання капіталів, різноманітність критеріїв переваги інвестування коштів, обмеженість інформації тощо). Призначення аналізу ризику полягає в одержанні необхідних даних для прийняття рішень, про доцільність участі в проекті й оцінці наслідків.

Зазначено, що ефективність функціонування конкурентного середовища в країні є надзвичайно важливим аспектом діяльності підприємств, адже, гнучка пристосованість забезпечує «виживання», а також виступає фактором, який сприяє розвитку та самовдосконаленню фірм в різноманітних (як позитивних, так і негативних) фінансово-економічних та політичних умовах.

У розділі 2 «Фінансова оцінка ефективності забезпечення виробничо-господарського стану ПАТ «Тера» представлено характеристику сфери діяльності та оцінку результатів основних фінансових показників підприємства, здійснено оцінку стану платоспроможності підприємства, проведено оцінку стану прибутковості підприємства.

Визначено, що ПАТ «Тера» функціонує ще з 1945 р. Дане підприємство відноситься до ринку кондитерських виробів, а також належить до галузі харчової промисловості України, в цілому. Основними виробами даного підприємства являються: зефір, пряники, печиво, вафлі, мармелад, сушка, цукерки, драже тощо.

Дослідивши тенденції зміни результатів чистого фінансового результату (прибутку, збитку) досліджуваного підприємства за 2014-2018 роки виявлено наступне: 2014 р. – -3657 тис. грн.; 2015 р. – 1395 тис. грн. (на 5052 тис. грн. або на -138,15 % більше, ніж результат показника 2014 р.); 2016 р. – 1416 тис. грн. (на 21 тис. грн. або на 1,51 % більше, ніж результат цього показника в 2015 р.); 2017 р. – -788 тис. грн. (на -2204 тис. грн. або на -155,65 % менше, ніж результат

показника за 2016 р.); 2018 р. – -8016 тис. грн. (на -7228 тис. грн. або на -917,25 % менше, ніж результат показника за 2017 р.).

Проаналізовано, що найбільша частка в загальній структурі статей витрат належить витратам на збут, динаміка яких протягом 2014-2018 років має доволі масштабний характер зростання: 2014 р. дана стаття склала 3672 тис. грн.; 2015 р. – 3789 тис. грн. (на 117 тис. грн. або на 3,19 % більше, ніж значення показника за 2014 р.); 2016 р. – 4617 тис. грн. (на 828 тис. грн. або на 21,85 % більше за результат за 2015 р.); 2017 р. – 6462 тис. грн. (на 1845 тис. грн. або на 39,96 % більше, ніж показник 2016 р.); 2018 р. – 7501 тис. грн. (на 1039 тис. грн. або на 16,08 % більше, ніж результат 2017 р.).

Проведена оцінка щодо визначення динаміки результатів суми операційних витрат на досліджуваному підприємстві показала значну тенденцію росту їхніх значень протягом 2014-2018 років.

У розділі 3 «Напрями управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності» описано особливості управління ризиками в діяльності підприємства на основі результатів фінансових показників та представлено умови забезпечення платоспроможності підприємства з врахуванням загального фінансового стану.

Визначено, що безризиковою, діяльність будь-якого підприємства просто не може бути, адже, підприємницька діяльність пов'язана, в основному, з фінансовими ресурсами, однією з головних характеристик яких виступає – ризиковість.

Запропоновано, що для ефективності здійснення оцінювання ризиків для діяльності досліджуваного підприємства, доцільним виступає їх поділ за наступними фінансовими складовими, а саме: 1) ризики, що відображають можливість втрати ліквідності; 2) ризики, що відображають можливість втрати платоспроможності; 3) ризики, що відображають можливість втрати фінансової стійкості; 4) ризики, що відображають можливість втрати фінансової стабільності; 5) ризики, що відображають можливість втрати кредитоспроможності; 6) ризики, що відображають можливість втрати власного рівня інвестиційності; 7) ризики, що відображають можливість втрати самофінансування; 8) ризики, що відображають можливість втрати власного капіталу; 9) ризики, що відображають можливість втрати додаткового капіталу; 10) ризики, що відображають можливість втрати резервного капіталу; 11) ризики, що відображають можливість втрати оборотного капіталу; 12) ризики, що відображають можливість втрати робочого капіталу; 13) ризики, що відображають можливість втрати прибутковості; 14) ризики, що відображають можливість втрати рівня ділової активності; 15) ризики, що відображають можливість втрати людських ресурсів; 16) ризики, що відображають можливість втрати матеріальних ресурсів; 17) ризики, що відображають можливість втрати основних фондів.

У розділі 4 «Спеціальна частина» представлено оцінку основних тенденцій кондитерського ринку та здійснено оцінку економіко-правового забезпечення функціонування та діяльності ПАТ «Тера».

У розділі 5 «Обґрунтування економічної ефективності» здійснено оцінювання наявності ризиків щодо платоспроможності підприємства на основі моделі Конона та Гольдера та представлено оцінювання стану фінансової стійкості підприємства на основі скоринг-моделі.

У розділі 6 «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» розглянуто питання організації служби охорони праці ПАТ «Тера», а також питання щодо впровадження комплексу заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків НС техногенного і природного характеру у галузі радіаційної, хімічної і вибухопожежної безпеки на підприємстві (цеху, дільниці) та розробки та реалізації заходів щодо матеріального забезпечення заходів ЦЗ.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У представленому дослідженні висвітлено науково-практичне вирішення проблеми, яка стосується фінансово-економічної оцінки управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Визначені в дослідженні основні теоретичні положення та практично-методичні рекомендації посприяли розкриттю сутності змісту щодо теоретично-практичних особливостей управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності, проведенню фінансової оцінки ефективності забезпечення виробничо-господарського стану підприємства, а також представленню основних напрямів управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності. Одержані, в ході дослідження, результати характеризують досягнення основної мети та її завдань, та дозволяють зробити наступні висновки:

1. Досліджено, що існування ризиків у діяльності будь-якого підприємства виступає невід'ємним фінансово-економічним елементом, оскільки однією із основних ознак підприємницької діяльності виступає саме фактор ризиковості. Крім того, зазначено, що ризик в діяльності підприємства відображає, перш за все, будь-яку часткову або повну втрату певних ресурсів: фінансових, економічних, виробничих, технологічних, людських, управлінських тощо, на основі негативного впливу на них зі сторони як чинників, що відносяться до внутрішнього, так і чинників, що відносяться до зовнішнього середовища підприємства. Проте, ризикову ситуацію можливо вчасно виявити, кількісно та якісно оцінити, чітко спрогнозувати, та на основі цих дій, а також, отриманих результатів, по можливості, або зовсім уникнути, або значно мінімізувати негативний вплив на загальну діяльність підприємства.

2. Проаналізувавши отримані результати основних фінансових показників діяльності даного підприємства виявлено, що в 2018 р. на ПАТ «Тера» наявний збиток у розмірі -8016 тис. грн. За 2017 р. також отримано збиток на суму -788 тис. грн. Збиток був присутній на підприємстві й протягом 2014 р. (-3657 тис. грн.). Прибутковим дане підприємство було тільки протягом 2015-2016 років його діяльності (1395 тис. грн. та 1416 тис. грн., відповідно).

3. На основі отриманих результатів щодо груп активів та пасивів зроблено висновок про те, що баланс ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки не є абсолютно ліквідним. Дана ситуація потребує негайного вирішення щодо можливості

залучення додаткових джерел фінансування власної діяльності, а також запровадженні необхідності здійснення так званої оптимізації власних наявних фінансових ресурсів на основі глобальної оцінки фінансового забезпечення досліджуваного підприємства на основі виявлення як нерентабельних статей, так і зайвих статей витрат тощо.

4. Оцінка результатів рентабельності продукції показала, що динаміка має наступну відносно позитивну тенденцію: 2014 р. – 10,00 %; 2015 р. – 20,00 %; 2016 р. – 18,00 %; 2017 р. – 20,00 %.; 2018 р. – 10,00 %, відповідно. Даний фінансовий аспект позитивно характеризує виробництво на досліджуваному підприємстві, проте, значну увагу потрібно приділити зростанню суми витрат.

5. Визначено, що ризики можна вважати і рушієм щодо власного розвитку підприємств, іншими словами, можна сказати, що саме ризики спонукають підприємців діяти. Конкуренція та ризики – два фінансові явища, що міцно взаємопов'язані. Адже, вони, крім того, що взаємодоповнюють одне одного, також і сприяють, в той же час, розвитку один одного.

6. Обґрунтовано, що будь-яка діяльність підприємства пов'язана з використанням як власних коштів, так позикових фінансових ресурсів. Для оцінки рівня платоспроможності в теперішній час досить часто використовують, так звані, скоринг-моделі. Адже, дані моделі є надзвичайно простими в здійсненні розрахунків та відносно економними щодо часових затрат на їхнє обчислення. При чому в основу розрахунків показників за такими моделями беруть найосновніші фінансові показники та фінансові коефіцієнти діяльності підприємства. Основними з переліку фінансових показників та фінансових коефіцієнтів діяльності підприємства можуть бути такі, як: показники рівня прибутковості підприємства; показники стану ліквідності підприємства; показники стану фінансової стійкості підприємства; показники рівня фінансової стабільності підприємства; показники стану фінансової незалежності підприємства. За інших визначених потреб до розгляду беруться і інші дані щодо фінансових показників та фінансових коефіцієнтів.

7. Дослідивши отримані значення Z-показника згідно моделі Конона та Гольдера щодо рівня стану платоспроможності підприємства та основних наявних фінансових показників-ризиків, що мають найбільш відчутний вплив на її формування виявлено, що протягом 2014-2018 років на ПАТ «Тера» присутня негативна тенденція відносно наявності фінансових показників-ризиків. Однак, загальна отримана картина щодо фінансового стану даного підприємства свідчить про необхідність виявлення зайвих статей витрат, пов'язаних із наявною ситуацією. Досліджуване підприємство має всі потрібні умови для подолання цієї ситуації в майбутньому, адже, виготовляє конкурентоспроможну продукцію, яка має високий попит в різних містах країни.

8. Здійснивши всі необхідні розрахунки згідно скоринг-моделі для ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки його діяльності, а також проаналізувавши результати всіх обчислених фінансових показників у динаміці, виявлено наступне. За 2014 р. дане підприємство відносилось до 4-го класу, що свідчило про наявність існування дуже високо рівня ризику щодо втрати власної фінансової стійкості,

на основі втрати загального рівня платоспроможності, яка в кінцевому підсумку могла призвести до банкрутства даного підприємства. Протягом 2015-2017 років на даному ПАТ «Тера» наявний 3-й клас, що говорить про відносно незначне покращення існуючої фінансово-економічної ситуації, адже, за цей період діяльності дане підприємство хоча й мало певні проблеми щодо забезпеченості власними фінансовими ресурсами, проте, могло себе забезпечити певними резервними коштами. За 2018 р. фінансово-економічна ситуація на ПАТ «Тера» аналогічна як протягом 2014 р., на даному підприємстві наявні високі ризики втрати власної фінансової стабільності на основі втрати повного рівня платоспроможності, та існує велика ймовірність настання банкрутства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Химич І.Г. Забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах нестабільності економіки / І.Г. Химич, І.П. Колісник // Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 28 листопада 2018 р.). – Луцьк, 2018. – С. 185-187.

2. Химич І.Г. Тенденції функціонування ринку кондитерських виробів в Україні / І.Г. Химич, І.П. Колісник // Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, менеджменту, фінансів та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 26 січня 2019 р.): у 7 ч. – Полтава: ЦФЕНД, 2019. – Ч. 3. – С. 41-43.

3. Химич І.Г. Креативність ідей на основі брейнстормінгу / І.Г. Химич, І.П. Колісник // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (м. Тернопіль, 5 квітня 2019 р.) / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2019. – С. 87-88.

АНОТАЦІЯ

Колісник І.П. Фінансово-економічна оцінка управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності (на прикладі, ПАТ «Тера»). – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – ТНТУ ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2019.

Об'єкт дослідження – здійснення загальної фінансової оцінки ефективності забезпечення виробничо-господарського стану ПАТ «Тера».

Мета дослідження – теоретико-практичне представлення та обґрунтування основних напрямів управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Методи дослідження: історико-логічний; теоретико-економічний; аналіз економічних явищ; аналізу та синтезу; деталізації; фінансовий аналіз;

статистичний аналіз; порівняльний; аналітичний; формалізації; причинно-наслідковий; фінансово-економічного моделювання тощо.

В даній роботі представлено теоретично-практичні особливості управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності. Здійснено фінансову оцінку ефективності забезпечення виробничо-господарського стану ПАТ «Тера». Запропоновано напрями управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Ключові слова: ризики; конкурентоспроможність; фінансова оцінка; фінансовий стан; фінансові показники; прибутковість; платоспроможність; ліквідність; збиток; фінансова стійкість.

ANNOTATION

Kolisnyk I.P. Financial-economic assessment of enterprise risk management aimed at its competitiveness assurance (PJSC «Tera» as a case study). – Manuscript.

The research to obtaining the education degree «Master» in the specialty 076 «Entrepreneurship, Trade and Stock Exchange Activities». – Ternopil Ivan Puluj National Technical University. – Ternopil, 2019.

The object of the research – implementation of the financial assessment of the efficiency of providing the production and economic condition of PJSC «Tera».

The purpose of the research – theoretical and practical presentation and substantiation of the main directions of risk management at the PJSC «Tera» aimed to its competitiveness assurance.

Methods of research: historical and logical; theoretical and economic; analysis of economic phenomena; analysis and synthesis; detail; financial analysis; statistical analysis; comparative; analytical; formalization; cause and effect; financial and economic modeling, etc.

This paper presents the theoretical and practical features of the enterprise risk management which aimed to its competitiveness assurance. The financial estimation of providing efficiency of production and economic condition of PJSC «Tera» was made. The directions of risk management of PJSC «Tera» was offered, which aimed to its competitiveness assurance.

Keywords: risks; competitiveness; financial estimation; financial position; financial indicators; profitability; solvency; liquidity; loss; financial sustainability.